

Tervise
Arengu
Instituut

Vanemlusprogrammi "Imelised aastad" 2022. aasta tulemused

Raport

Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ 2022. aasta tulemused

Anette Talvik

Tallinn 2023

Tervise Arengu Instituudi **missioon** on olla teaduspõhiste tervislike valikute kujundaja.

Trükis on valminud Tervise Arengu Instituudi tellimusel 2018. a. Igasugune materjali reprodutseerimine ja levitamine on keelatud ilma Tervise Arengu Instituudi nõusolekuta.

Esikaane foto: Canva

Sisukord

Kokkuvõte	4
1 Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ rakendamine	6
1.1 Koolituste läbiviimine	6
1.2 Andmete kogumine ja analüüs	7
2 Vanemlusprogrammi tulemused	9
2.1 Koolituse läbimine ja tagasiside	9
2.2 Vanemlik kompetentsus	16
2.3 Laste käitumise tugevused ja raskused	18

Kokkuvõte

Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ eesmärk on parandada lapsevanemate oskusi ning lapse ja vanema vahelisi suhteid, arendada lapse eneseregulatsiooni- ja sotsiaalseid oskusi ning ennetada ja vähendada käitumisprobleeme. Grupitöö metoodikaid järgiv 16-nädalane põhiprogramm on mõeldud 2-8 aastaste laste vanematele ning vajaduse korral on pärast põhiprogrammi läbimist võimalik rakendada jätkuprogrammi, mis on suunatud 3-12 aastaste laste vanematele.

„Imeliste aastate“ programmi on Eestis pakutud kaheksa aastat ja koolituse on läbinud 5773 lapsevanemat. Koolitusi on korraldanud 70 kohalikku omavalitsust ning 3 laste vaimse tervise keskust. Gruppe on kokku toimunud 565. Vanemlusprogrammi tegevust koordineerib Eestis Tervise Arengu Instituut.

2022. aastal toimus kokku 123 põhiprogrammi koolitust 56 kohalikust omavalitsuses (KOV) (sh. ühes uues omavalitsuses, kes varem ei ole „Imelised aastad“ vanemlusprogrammi läbi viinud), 10 koolitust laste vaimse tervise keskustes ning 4 koolitust asendushoolduse peredele ja/või asutustele. Põhiprogrammi koolituse läbinud vanemaid oli kokku 1223. Lisaks põhiprogrammi koolitustele toimus 6 jätkuprogrammi koolitust, mille lõpetas 61 lapsevanemat.

Kohalikes omavalitsustes läbiviidavatel koolitustel kasutati 2022. aasta kevadel toimunud koolituste puhul koolituse-eelseks ja -järgseks andmekogumiseks kahte rahvusvahelist küsimustikku: vanemliku kompetentsuse küsimustikku PSOC ning lapse tugevuste ja raskuste küsimustikku SDQ. Järeloküsitluse ajal täitsid lapsevanemad lisaks eelnimetatule ka koolituse tagasisideankeedi. 2022. aasta sügisel toimunud koolitusgruppide puhul enam eel- ja järeloküsitlust ei rakendatud, nende gruppide kohta on olemas vaid koolituse tagasiside. Laste vaimse tervise keskustes kasutati nii PSOC, SDQ kui tagasisideankeeti andmekogumiseks. Lisaks vastasid grupijuhid ja KOV-ide esindajad 2023. aasta alguses ankeedile eelmise aasta tegevuse kohta.

2022. aasta peamised tulemused on järgmised:

- ✓ Sarnaselt eelnevatele aastatele olid ka sel aastal kolmveerand osalejatest naised ning veerand mehed. Erinevus on toimunud selles, kellega koos osalejad koolitusele tulid- kui eelneval aastal tulid 60% koos teise lapsevanemaga, siis sel aastal on koos teise vanemaga koolitusele tulnud veidi alla poole osalejatest (48%) ning sama palju on koolitusele üksi tulnud osalejaid (48%).
- ✓ Keskmiselt on vanemlusprogrammi grupis osalenud peredes 2,7 alaealist last ning 2,1 last vanuses 2-8 aastat.
- ✓ Väga kõrge rahulolu on lapsevanematel koolitust läbiviivate grupijuhtidega ning 95% lapsevanematest soovitaks vanemlusprogrammis osalemist oma sõpradele või sugulastele.
- ✓ PSOC küsimustiku põhjal arvutatud vanemliku kompetentsuse koondskoor kasvas koolituse läbides 8,7 punkti (60,9 punktilt 69,6 punktile). Võrreldes eelnevate aastatega on tõus veidi kõrgem. Kui enne koolitust kuulusid madalama kompetentsuse tasemega gruppi pisut üle poole lapsevanematest, siis pärast koolitust ligi kuuendik, mida on 35 protsendipunkti võrra vähem.
- ✓ PSOC küsimustiku puhul vaadatakse lisaks kompetentsuse koondskoorile eraldi ka vanemate rahulolu ja enesetõhusust. Rahulolu on koolituse läbides kasvanud 4,9 punkti võrra ning enesetõhusus 3,8 punkti võrra.

- ✓ SDQ küsimustiku alusel vähenesid laste käitumise erinevate aspektidega seotud raskused ja suurenes prosotsiaalsus. Raskuste koondskoor oli enne koolitust 13,7 ning pärast koolitust 10,3 (langus 3,4 punkti). Käitumisega seotud raskused vähenesid 1,1 punkti võrra, hüperaktiivsuse ja emotsioonide puhul oli muutus 0,9 punkti, teistega suhtluse puhul 0,8 punkti ning prosotsiaalsus kasvas 0,8 punkti. Ligi pooled lastest, kes kuulusid enne koolitust suuremate raskustega gruppi (piiri peal või riskis), olid pärast koolitust tavapärase käitumisega grupis.
- ✓ Grupijuhtide tagasiside oli valdavalt positiivne. 93% grupijuhtidest hindasid enda kogemust koolituse läbiviimisel väga heaks ning 97% hindas koostööd kaasgrupijuhiga väga heaks.
- ✓ KOV esindajad on välja toonud, et gruppide läbiviimine sujus üldiselt väga hästi ning vanemate tagasiside omavalitsusele on olnud väga positiivne.
- ✓ Peamise murekohana toovad nii grupijuhid kui KOV esindajad välja segaduse omavahelises rollijaotuses.

1 Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ rakendamine

1.1 Koolituste läbiviimine

„Imelised aastad“ on mitmete alaprogrammidega koolitussüsteem, mis on välja töötatud eri vanuses laste vanematele, õpetajatele ja lastele ning võtab arvesse laste arenguetape ja arengu toetamiseks vajalikke oskusi. Süsteemi on välja töötanud kliiniline psühholoog dr Carolyn Webster Stratton ning seda levitab Ameerika organisatsioon The Incredible Years (<http://incredibleyears.com>).

Eestisse on toodud Tervise Arengu Instituudi (TAI) ja Sotsiaalministeeriumi koostöös 2–8-aastaste laste vanematele mõeldud põhiprogramm (Preschool Basic) ning 3–12-aastaste laste vanematele loodud jätkuprogramm (Advanced). Vanemlusprogrammi eesmärk on parandada vanemlike oskusi ning lapse ja vanema suhteid, arendada laste eneseregulatsiooni- ja sotsiaalseid oskusi ning ennetada või vähendada laste käitumisprobleeme. Pikaajalisteks eesmärkideks on vähendada laste ja noorte käitumisprobleemidest tulenevat akadeemilist edasijõudmatust, vägivaldsust, õigusrikkumisi ning uimastite tarvitamist. Programmi rakendamist koordineerib Eestis TAI.

Põhiprogrammi koolitusgrupp moodustatakse kuni 14 lapsevanemast, kes kohtuvad kord nädalas, kokku 16 korda (umbes nelja kuu jooksul). Gruppi viib läbi korraga kaks väljaõppe läbinud grupijuhti. Koolituse käigus käsitletakse teemasid nagu mängimine, kiitus ja premeerimine, reeglid ja piiride seadmine, neutraalseks jäämine, aeg rahunemiseks ja probleemide lahendamine. Vanemlike oskusi omandatakse situatsioonide arutelu, rollimängude, näitlike videote analüüsi, materjalide lugemise ning meetodite kodus praktiseerimise teel. Koolitussessioonide ajal pakutakse lastehoidu ja toetustamist.

Jätkuprogramm on mõeldud lapsevanematele, kellel on põhiprogrammis omandatu alusel olnud raske püsivaid muutusi saavutada ning kelle pereelus esineb rohkem stressi, viha või konflikte. Jätkuprogrammi jooksul on 8-10 kohtumist (umbes kahe kuu jooksul) ning eesmärk on eelkõige suhtlemisoskuste arendamise, probleemilahendamise oskuste õppimise ja agressiivse käitumise piiramisega. Kasutatakse põhiprogrammiga sarnaseid meetodilisi võtteid.

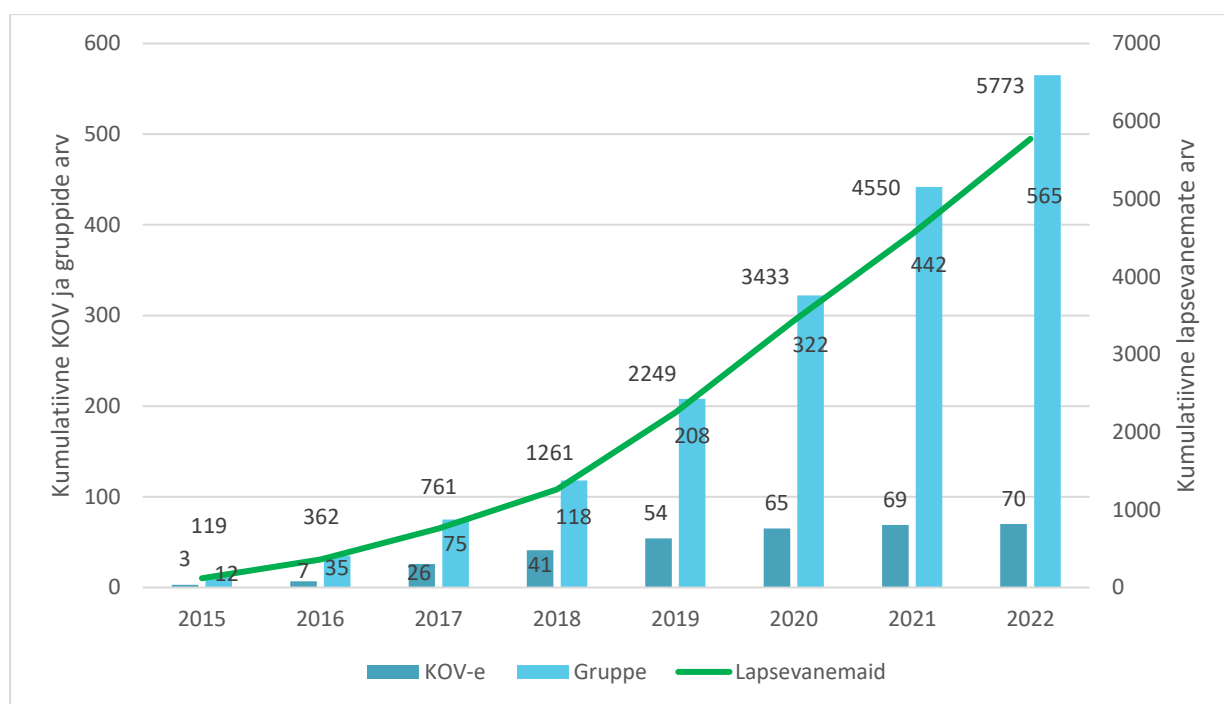
Vanemlusprogramm on rahastatud riigieelarvest ja kohalike omavalitsuste eelarvest. KOV-i roll vanemlusprogrammi rakendamisel on oluline ning koostöö erinevate osapoolte vahel tihe. Kohaliku omavalitsuse roll on vastutada koolituse tehnilise korralduse eest kohapeal ning leida vajaminevad lapsevanemad. TAI roll on grupijuhtide väljaõpe ja arendamine, materjalide tagamine, suhtlus programmi arendajaga ning tulemuste hindamine. Lisaks KOV-ide korraldamisel toimuvatele gruppidele viiakse koolitusi läbi laste vaimse tervise keskustes (LVTK) Tallinnas, Pärnus ja Tartus. Koolitused toimuvad periooditi, grupid alustavad kevadel ja sügisel.

Põhiprogrammi **väljaõppe on läbinud kokku 111 grupijuhti**. Nendest 22 on saanud ka jätkuprogrammi väljaõppe. **Koolitusi on korraldanud 70 KOV-i ehk 89% kõigist omavalitsustest**. 2022. aastal lisandus 1 uus KOV. Kaheksa aasta jooksul on toimunud 565 põhiprogrammi koolitust, mille on läbinud 5773 lapsevanemat. Lisaks põhiprogrammile on korraldatud 33 jätkuprogrammi koolitust, sh 5 koolitust 2022. aastal. Jätkukoolituse on läbinud 347 lapsevanemat, sh 61 lapsevanemat 2022. aastal.

Tabelis 1 on esitatud osalenud KOV-ide ja toimunud põhiprogrammi koolitusgruppide arv igal aastal ning joonisel 1 on sama info toodud kumulatiivsena.

Tabel 1. Põhiprogrammi koolituse teinud KOV-ide, koolitusgruppide ja koolitatud lapsevanemate arv aastate kaupa

Aasta	KOV-id	Grupid	Lapsevanemad
2015	3	12	119
2016	5	23	243
2017	25	40	399
2018	31	43	500
2019	49	90	988
2020	55	114	1184
2021	49	120	1117
2022	56	123	1223

Joonis 1. Põhiprogrammi koolituse teinud KOV-ide, koolitusgruppide ja koolituse läbinud lapsevanemate kumulatiivne arv aastate kaupa

1.2 Andmete kogumine ja analüüs

Küsimustikud ja vastajate arv

Koolituse-eelseks ja -järgseks küsitluseks kasutatakse kolme küsimustikku. Grupijuhid edastavad vanematele elektroonsed küsimustikud ning lapsevanemad täidavad küsimustikud iseseisvalt enne koolituse algust ning viimase grupikohtumise lõpus. Eel- ja järelküsitluse vahe on põhiprogrammi grupi puhul umbes neli kuud. Alates 2022. aastast on kõik küsimustikud täidetavad ainult elektroonselt LimeSurvey keskkonnas.

Alljärgnevalt on toodud küsimustikud, mida vanemlusprogrammi rakendamise hindamiseks kasutame.

- ✓ **Tajutud vanemliku kompetentsuse küsimustik PSOC** (*Parenting Sense Of Competence*).¹ Lapsevanem vastab küsimustiku 16 väitele 6-pallisel nõustumise skaalal, hinnates enda rahulolu ja tõhusust vanemliku rolli täitmisel. Eraldi küsimustik on naistele ja meestele, mis erinevad sellepolest, et viie väite puhul on sõnastuses kasutatud vastavalt kas sõna „ema“ või „isa“. Väidete sisu on sama. Vastuste põhjal arvutatakse kolm skoori: rahulolu, enesetõhusus ja vanemlik kompetentsus kokku.
- ✓ **Tugevuste ja raskuste küsimustik SDQ** (*Strengths and Difficulties Questionnaire*)² koosneb 25-st lapse käitumise kohta käivast väitest. Vanem vastab väidetele kolmesel skaalal – kas see väide on tema lapse kohta kindlasti õige, osaliselt õige või vale. Kui vanemal on mitu vanemlusprogrammi sihtrühma kuuluvat last, valib ta nendest ühe, kelle kohta küsimustikku täita (ja kellele ta keskendub rohkem ka koolituse käigus). Vastuste põhjal arvutatakse kuus skoori: käitumise, tähelepanu-keskendumise, emotsioonide ja teiste lastega suhtlemise raskused, prosotsiaalsus ning raskuste koondskoor.
- ✓ **Tagasisideankeet**. Koolituse lõpus kasutatav tagasisideankeet sisaldab hinnanguid koolituse tulemuslikkusele, erinevate meetodite ja teemade keerukusele ja kasulikkusele ning rahulolule grupijuhtide tööga. Tagasisideankeedis kasutatakse 7-pallist skaalat, kus 1 tähistab kõige madalamat ning 7 kõige kõrgemat hinnangut. Ankeet lähtub vanemlusprogrammi arendaja poolt väljatöötatud küsimustikust. 2022. aasta sügisel, kui eel- ja järelküsitluse asemel küsiti vaid üldist koolituse tagasisidet, oli osana tagasisideankeedist ka pikem sotsiaal-demograafiline küsimuste plokk.

PSOC ja SDQ küsimustiku analüüsis on arvestatud nende vastajate andmetega, kelle kohta on olemas nii eel- kui järelküsitluse ankeet, et võrrelda ühtesid ja samu inimesi.

Andmete analüüs

Andmed kontrolliti ning moodustati andmebaas koos vajalike lisatunnustega. PSOC küsimustiku puhul pöörati rahulolu puudutavate väidete vastuste skaala ümber, kuna rahulolu skaala väited on negatiivse sõnastusega ja enesetõhususe skaala väited positiivse sõnastusega. Ka SDQ küsimustikus ei ole kõik väited oma sisult ühesuunalised, mistõttu mitmete väidete vastuste väärtused pöörati ümber. SDQ ja PSOC küsimustike puhul arvutati välja skoorid.

Andmeid on analüüsitud MS Exceli abil. Tulemuste kirjeldamisel on kasutatud keskmisi näitajaid ning sagedusjaotusi. Erinevuste hindamiseks küsitluskordade või gruppide vahel on kasutatud Wilcoxon'i ja Mann-Whitney U testi ning hii-ruudu testi. Erinevused loeti oluliseks, kui olulisuse nivoo $p \leq 0,05$.

2022. aasta peamisi tulemusi on võrreldud 2018.–2021. aasta tulemustega. Kuna jätkuprogrammi koolitusi on olnud vähe (6 gruppi), on esitatud vaid põhiprogrammi koolituste tulemused. Analüüs ei kajasta asendushoolduse gruppide andmeid ning põhineb KOV-ide ja LVTK-de gruppide andmetel.

¹ Johnston, C., Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18, 167–175

² Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40, 1337–1345.

2 Vanemlusprogrammi tulemused

2.1 Koolituse läbimine ja tagasiside

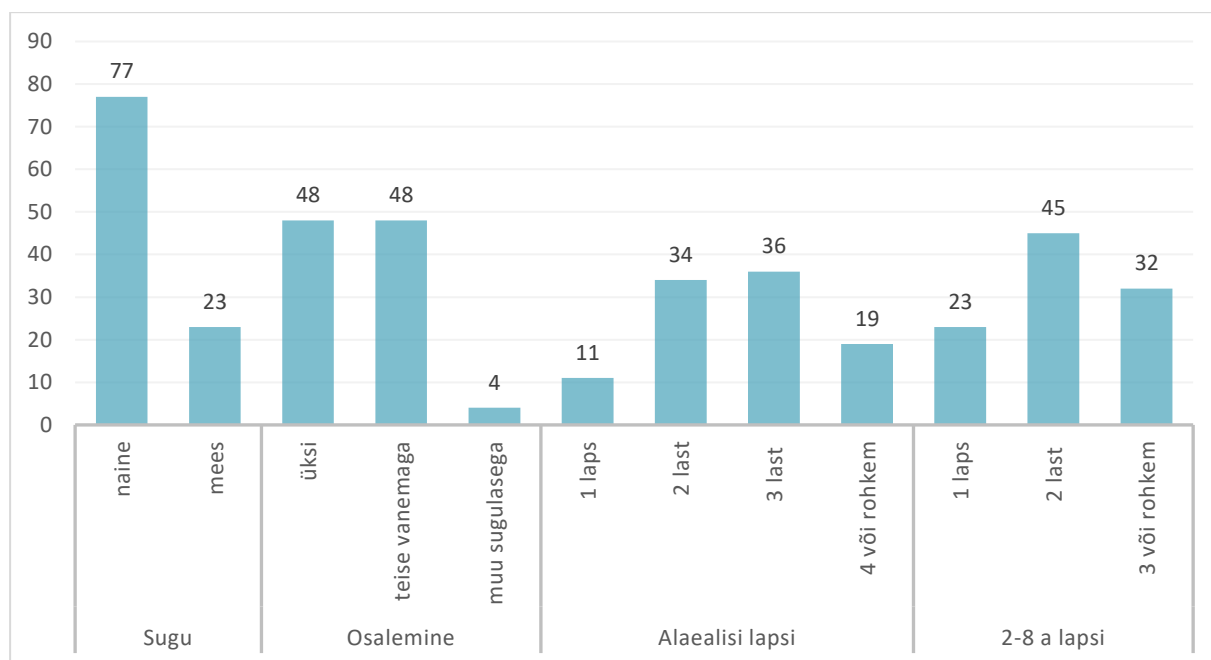
Koolituse läbinud lapsevanemad

2022. aastal alustas KOV-ides ja LVTK-des põhiprogrammi gruppe kokku 119. Koolitust alustas 1639 lapsevanemat ning lõpetas (väljastatud tunnistused Tervise Arengu Instituudi poolt) 1189 vanemat. Koolituse lõpetas 73% lapsevanematest ning katkestas või ei käinud lõpetamiseks piisavalt palju kohal 27% lapsevanematest. Võrreldes eelneva aastaga on lõpetanute osakaal langenud 4% (2021. aastal oli lõpetanute osakaal 77%).

Kõikidest tehtud gruppidest 76% toimusid kontaktis, 8% nii veebis kui kontaktis ning 16% ainult veebis. Enim veebigruppe toimus kevadisel perioodil, mil COVID-19 levik oli laialdasem kui sügisperioodil.

Võrreldes osalenud lapsevanemate taustanäitajaid eelmise aastaga, on veel enam vähenenud osalevate meeste arv (eelisel aastal oli see 28%, sel aastal 23%). Samuti on toimunud märgatav muutus koos teise vanemaga vanemlusprogrammis osalemises. Kui eelneval aastal oli neid, kes tulid koos teise vanemaga (k.a kasuvanemaga) 60%, siis sel aastal on see 48%. Vanemad, kes varem käisid partneriga koos, on sel aastal programmi läbinud üksi.

Vanemlusprogrammi sihtrühma kuuluvaid 2-8 aastaseid lapsi oli ligi neljandikul lapsevanematest üks, pea poolel kaks ning kolmandikul 3 või rohkem (keskmiselt 2,1 last). Koolituse jooksul tuleb vanemal keskenduda küll ühele 2-8 aastase lapsele nii erinevaid probleeme käsitledes kui harjutusi tehes, kuid sellest hoolimata mõjutab programmis osalemine ka teisi lapsi, kes peres kasvavad. Seetõttu küsiti lisaks ka kõigi alaealiste laste arvu peres kokku. Proportsioonid on võrreldes eelmise aastaga veidi muutunud. Kasvanud on kolme ja enam lastega perede osakaal, moodustades üle poole kõigist alaealistest lastest. Vähenenud on ühe lapsega vanemate hulk 29%-lt 11%-le (vt. Joonis 2). Keskmiselt on peres 2,7 alaealist last.

Joonis 2. Koolituse lõpetanud soo, laste arvu ja koolitusel osalemise viisi kaupa (%)

Lapsevanemate tagasiside koolituse ja grupijuhtide kohta

Tabelis 2 on välja toodud seitsme väite põhjal lapsevanemate hinnangud koolituse kasulikkusele ja tulemuslikkusele. Hinnangud on antud 7-palli skaalal, kus 7 on positiivseim võimalik hinne. Aastate lõikes on tulemused püsunud kõrgel tasemel.

95% lapsevanematest soovitaks vanemlusprogrammis osalemist oma sõpradele või sugulastele (antud hinnang 6-7 palli). Ülejäänud väidete puhul märgivad väga hea hinnangu (6-7 palli) keskmiselt kokku 70% vanematest (vahemikus 61%-83%).

Tabel 2. Lapsevanemate hinnangud koolituse tulemuslikkusele aastate kaupa (keskmine)

Väide või küsimus	7-pallise skaala otsad	2022. a	2021. a	2020. a	2019. a	2018. a
Viis, kuidas selle programmi abi läheneti minu lapse käitumise muutmisele...	ei ole üldse sobiv, on väga sobiv	6,3	6,4	6,2	6,4	6,4
Oma lapse edusamme jälgides tunnen ma täna, et...	ei ole üldse rahul, olen väga rahul	6,1	6,0	6,0	6,1	6,2
Minu lapse käitumisprobleemid, mida ma püüdsin antud programmi meetodeid kasutades lahendada...	halvenesid tunduvalt, paranesid tunduvalt	5,8	5,8	5,0	5,9	5,8
Minu suhted oma lapse või lastega...	halvenesid tunduvalt, paranesid tunduvalt	6,0	6,0	6,0	6,1	6,1
Minu oskused iseenda emotsioonidega toimetulekuks ja mõtete suunamiseks...	halvenesid tunduvalt, paranesid tunduvalt	5,9	5,9	5,8	5,9	6,0
Kui kindel Te täna olete, et saate programmis õpitu abil ise oma lapsel ilmnevate käitumisprobleemidega hakkama?	ei ole üldse kindel, olen väga kindel	5,8	5,8	5,8	6,0	6,0
Kas Te soovitaksite selles programmis osalemist oma sõpradele või sugulastele?	kindlasti ei soovitaks, kindlasti soovitaks	6,8	6,8	6,7	6,8	6,8

Koolitusel käsitletud teemasid (näiteks mängimine, tunnustamine, reeglite kehtestamine, neutraalseks jäämine jt) pidasid lapsevanemad lapse arengu toetamisel kasulikuks. Tabelis 3 on välja toodud vanemlusprogrammi jooksul kasutatud meetodite keerukuse ja kasulikkuse keskmine skoor erinevate meetodite lõikes 2022. aastal. Kõige keerulisem on vanemate jaoks sõbrakõnede tegemine kohtumiste vahepealsel ajal ning kõige vähem keerukas oskuste ja kogemuste arutelu grupis. Kõige kasulikumaks peavad lapsevanemad informatsiooni, mida grupijuhid erinevate oskuste ja meetodite kohta rääkisid ning kõige vähem oluliseks sõbrakõnede tegemist.

Tabel 3. Vanemlusprogrammi jooksul kasutatud meetodite keerukus ja kasulikkus

	Väide või küsimus	7-pallise skaala otsad	2022. a
Meetodite keerukus	Informatsioon, mida grupijuhid erinevate oskuste ja meetodite kohta rääkisid, oli...	väga keeruline- väga lihte	6,2
	Oskuste vaatamine ja analüüs videote abil oli...		6,1
	Oskuste ja kogemuste arutelu grupis oli...		6,3
	Rollimängude teostamine grupikaaslastega oli...		5,4

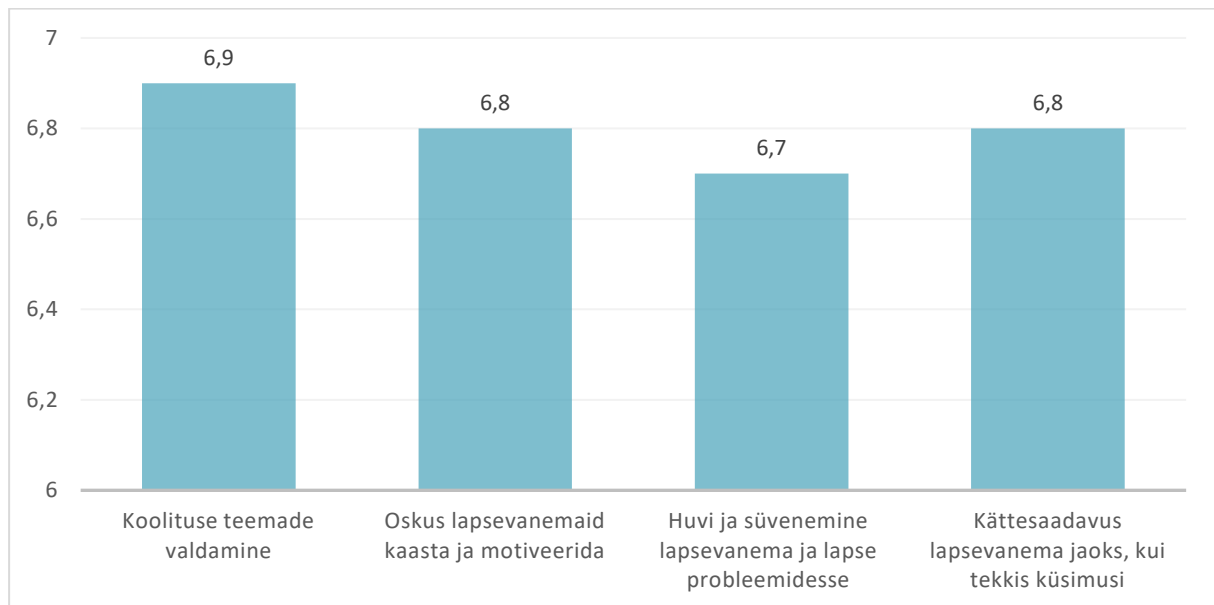
	Kodus lapsega oskuste praktiseerimine oli...		5,3
	Materjalide iseseisev lugemine ja kodutööde tegemine oli...		5,4
	Sõbrakõnede tegemine kohtumiste vahepeal oli...		5,2
Meetodite kasulikkus	Informatsioon, mida grupijuhid erinevate oskuste ja meetodite kohta rääkisid, oli...	täiesti kasutu- väga kasulik	6,7
	Oskuste vaatamine ja analüüs videote abil oli...		6,3
	Oskuste ja kogemuste arutelu grupis oli...		6,6
	Rollimängude teostamine grupikaaslastega oli...		5,7
	Kodus lapsega oskuste praktiseerimine oli...		6,5
	Materjalide iseseisev lugemine ja kodutööde tegemine oli...		6,1
	Sõbrakõnede tegemine kohtumiste vahepeal oli...		5,5

Tabelis 4 on välja toodud vanemlusprogrammi jooksul käsitletud teemade keerukuse ja kasulikkuse keskmine skoor erinevate teemade lõikes. Kõige keerulisem teema vanemate jaoks on aja mahavõtmine rahunemiseks, sama teemat peetakse ka kõige vähem kasulikuks. Kõige lihtsam ja ühtlasi ka kasulik on vanemate jaoks teemadest aga tunnustamine ja positiivse tähelepanu otsimine.

Tabel 4. Vanemlusprogrammi jooksul käsitletud teemade keerukus ja kasulikkus

	Väide või küsimus	7-pallise skaala otsad	2022. a
Teemade keerukus	Mängimine koos kirjeldava kommenteerimise, juhendamise ja julgustamisega	väga keeruline- väga lihte	5,8
	Tunnustamine ja positiivse tähelepanu otsimine		6,1
	Premeerimine ja käitumisele eesmärkide seadmine		5,7
	Reeglite kehtestamine ja korralduste andmine		5,3
	Eiramine ja neutraalseks jäämine		5,2
	Aja mahavõtmine rahunemiseks		4,7
	Loomulikud ja loogilised tagajärjed		5,4
	Lapsele probleemide lahendamise õpetamine		5,0
	Kõik koolituse teemad kokku		5,7
Teemade kasulikkus	Mängimine koos kirjeldava kommenteerimise, juhendamise ja julgustamisega	täiesti kasutu- väga kasulik	6,5
	Tunnustamine ja positiivse tähelepanu otsimine		6,7
	Premeerimine ja käitumisele eesmärkide seadmine		6,3
	Reeglite kehtestamine ja korralduste andmine		6,3
	Eiramine ja neutraalseks jäämine		6,2
	Aja mahavõtmine rahunemiseks		5,6
	Loomulikud ja loogilised tagajärjed		6,1
	Lapsele probleemide lahendamise õpetamine		6,1
	Kõik koolituse teemad kokku		6,6

Lapsevanemate rahulolu grupijuhtide osas on sarnaselt eelnevatele aastatele väga kõrge, keskmiselt kõigi teemade lõikes 6,8 palli 7-st pallist. Joonisel 3 on näha nelja teema lõikes rahulolu, kus kõige enam on lapsevanemad rahul grupijuhi koolituse teemade valdamise osas ning veidi madalam skoor selle osas, et grupijuhid tunnevad huvi ja süvenevad lapsevanema ja lapse probleemidesse.

Joonis 3. Lapsevanemate rahulolu grupijuhtidega nelja teema lõikes

Vabas vormis said lapsevanemad jagada veel mõtteid nii koolituse kui grupijuhtide kohta. Kõige enam jäid kõlama järgnevad teemad:

- ✓ **Koolituse läbimine veebikeskkonnas.** Paljud lapsevanemad tõid välja, et kodune korraldus e-õppe ajal oli keeruline ning tekitas pingeid. Enda avamine ning grupikaaslastega kontakti leidmine oli väljakutsuv, samuti oli veebis keerulisem rollimänge teha.
- ✓ **Väga pädevad grupijuhid.** Grupijuhid olid abivalmid ning väga pädevad, osates motiveerida, juhendada, suunata ja toetada arutelusid. Toodud praktilised näited on lapsevanematele toeks.
- ✓ **Saadud tööriistad, mida kasutada.** Paljud lapsevanemad tõid välja, et tänu koolitusel saadud meetoditele ja konkreetsetele tööriistadele, on nende suhtlus lastega olnud oluliselt pingevabam ja parem, läbi lapse parema mõistmise. Vanemad ise on seejuures rahulikumad ja tunnevad end vanema rollis enesekindlamalt.
- ✓ **Saadud kogukond.** Lapsevanemate jaoks oli võrdselt väärtuslik ka loodud kontaktid teiste lapsevanemate näol, kellega on võimalik nii grupi toimumise ajal kui ka hiljem kogemusi jagada.
- ✓ **Videote ja materjalide ajakohasus.** Osad lapsevanemad tundsid, et näidatud videod ja materjalid ei olnud ajakohased ning seetõttu ei mõjunud kohati ka tõsiseltvõetavalt. Osad vanematest tundsid puudust ka eesti keelsetest videotest (subtiitrite lugemine ebamugav).

Näiteid lapsevanemate kommentaaridest:

„Mõlema grupijuhi hoolivust ja pühendumust oli tunda isegi läbi ekraani. Nende võime süveneda iga koolitusel osaleja muredesse ja anda kõigile individuaalselt vajalikku abi ja nõu, oli imetlusväärne.“

„Mõistan nüüd oma last ning tema käitumist paremini ja mul on olemas head tehnikad, kuidas tema arengut parimal viisil toetada.“

„Kindlasti oleksime saanud grupikaaslastega lähedasemaks, kui oleks toimunud kontaktõppes koolitus. Veebis on ennast mõningal määral raske avada.“

„Koolitusel oli hea ja vaba olla ja tundsin ennast turvaliselt, et sain jagada muresid, mida tavaliselt jagada ei soovi/julge. Sain oma probleemidele lahendused.“

„Väga meeldisid need hetked, kui sai grupiliikmetega üheskoos lahendusi leida grupiliikmete või enda laste päevakorras esile kerkinud probleemidele. Nii mitmelgi korral leidsin, et ka minul on samasugused mured nt varasemalt esinenud lastega. Oli palju äratundmist. Meeldis väga grupisisene soe õhkkond ja toetavad, abivalmid koolitajad

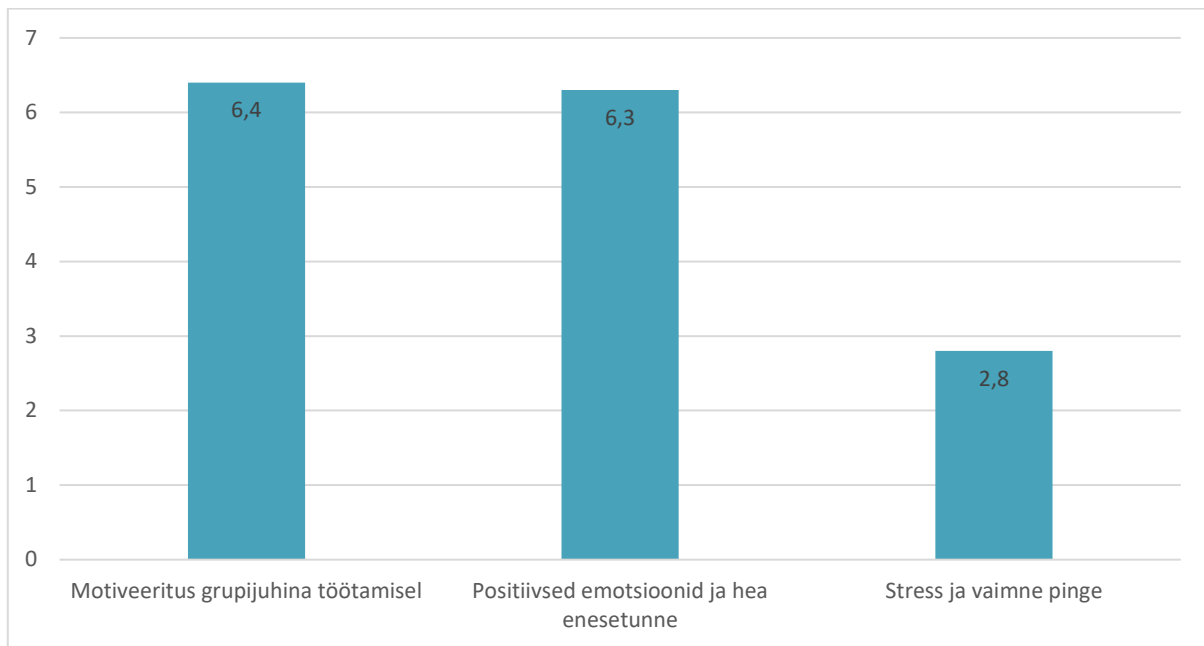
Grupijuhtide tagasiside 2022. aasta kohta

2022. aasta kohta andis tagasiside 39 KOV-des gruppe teinud grupijuhti ning 4 LVTK-s gruppe teinud grupijuhti. Neist ligi pooled (44%) juhtisid ühte või kahte gruppi, 16% 3 gruppi, 19% 4 gruppi ning viiendik (21%) viite või enamat gruppi.

Veidi vähem kui pooled grupijuhtidest tegid koostööd ühe KOV-ga (44%), viiendik kahega (21%), neljandik kolmega (26%) ning 10% nelja või enama omavalitsusega. 33% grupijuhtidest märkis, et omavalitsusega tekkis mõningaid raskuseid või takistusi koostööd tehes. Peamiseks probleemkohaks on rollide ebaselgus. Erinevusi praktikas näitas ka küsimus gruppide komplekteerimise kohta. 85% grupijuhtidest oli KOV poolt kaasatud mõningal või suurel määral grupi kokkupanemisse. 15% olid kaasatud kas väga vähe või üldse mitte.

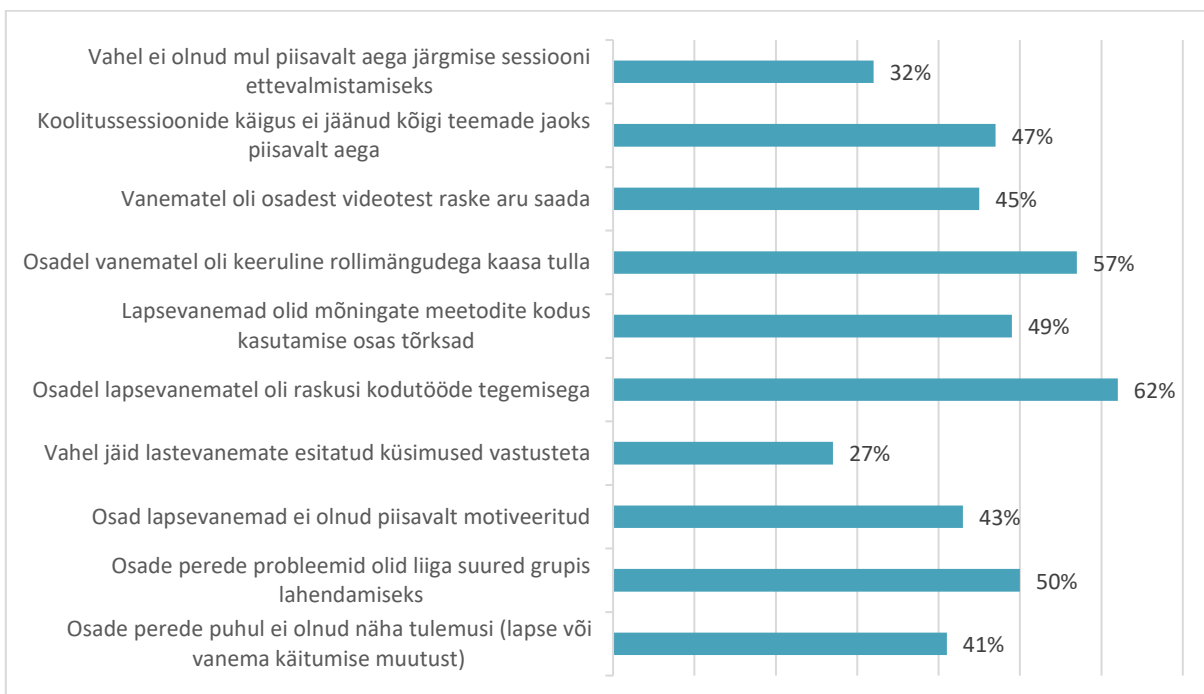
Üldiselt olid grupijuhid motiveeritud enda tööd tegema (7 palli skaalal keskmine hinnang 6,4 punkti) (vt. Joonis 4). 93% grupijuhtidest hindasid enda kogemust koolituse läbiviimisel väga heaks.

Samuti oli koostöö kaasgrupijuhiga väga hea. 97% hindas koostööd kaasgrupijuhiga väga heaks.

Joonis 4. Grupijuhtide motivatsioon, positiivsed emotsioonid ja hea enesetunne ning stress ja vaimne pingeline

Joonisel 5 on välja toodud kümme väidet, mille keerukust grupijuhid pidid hindama. Kõige keerulisemaks hindavad grupijuhid kodutööde tegemist, mis osade vanemate jaoks on keeruline. Üle poole (57%) grupijuhtidest leiavad ka, et osadel vanematel oli keeruline rollimängudega kaasa tulla. Kõige vähem probleeme esines vanemate poolt tekkinud küsimustele vastamisel.

Joonis 5. Väljakutsuvad olukorrad grupi läbiviimise jooksul grupijuhtide jaoks

KOV-ide esindajate tagasiside 2022. aasta kohta

2022. aastal toimus „Imelised aastad“ vanemlusprogramm 56-s erinevas kohalikus omavalitsuses, kelle esindajatest 20 andsid tagasisidet. Vastanud omavalitsustest pooltes (10) toimus 1 koolitus, 7 omavalitsuses toimus 2 koolitust, ühes omavalitsuses 3 koolitust ning kahes omavalitsuses 4 või enam koolitust.

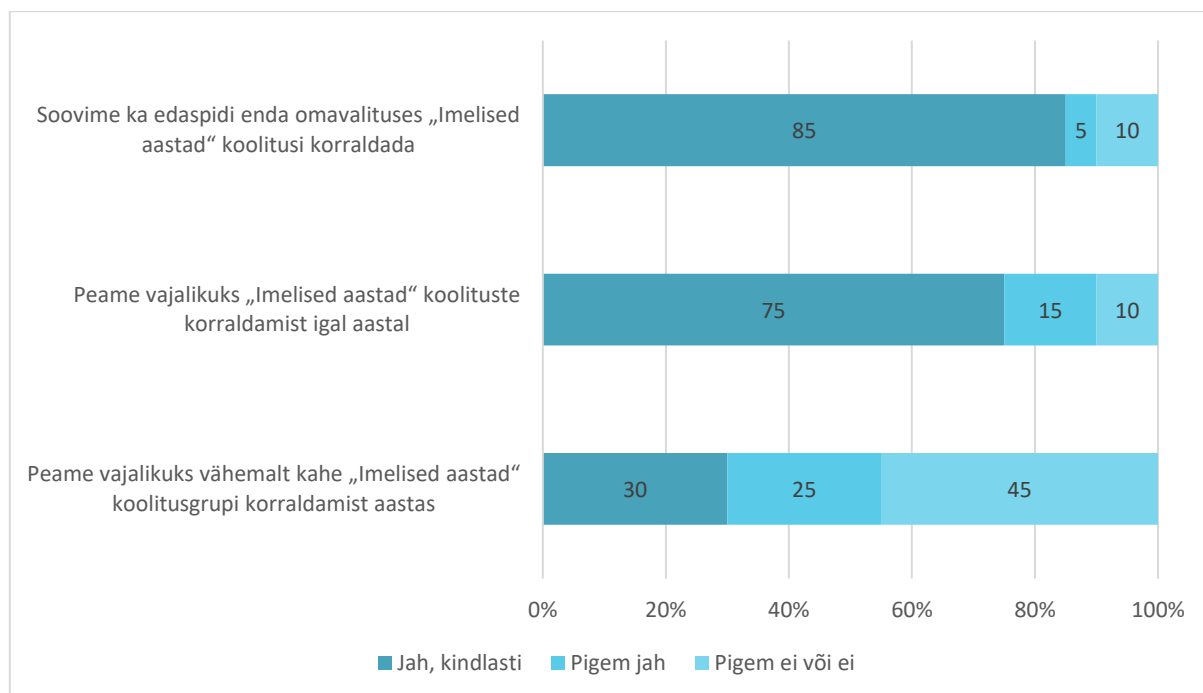
55% omavalitsuse esindajatest leidis, et koolituse korraldamine on väike või pigem väike koormus ning vastavalt 45%, et korraldamine oli pigem suur koormus.

KOV esindajad on välja toonud, et gruppide läbiviimine sujus üldiselt väga hästi ning vanemate tagasiside on olnud väga positiivne. Sarnaselt eelnevatele aastatele on kohaliku omavalitsuse jaoks keerukaks kohaks lapsehoidu korraldamine ning gruppide komplekteerimine.

Koostöö grupijuhtidega oli üldpildis väga hea. Nelja küsimuse põhjal, mis hindavad grupijuhi ja KOV vahelist koostööd ja rahulolu, oli keskmiseks hindeks 6,6 punkti 7-st. Vaid üks KOV esindaja on välja toonud, et grupijuhtidega koostöös tekkis mõningaid raskuseid. Peamiselt on omavahelise koostöö väljakutsed seotud rollide ebaselgusega ning erinevate ettevalmistamise faasis rakendatavate praktikatega.

Küll aga on mitmetes omavalitsustes koostöö samade grupijuhtidega juba pikaajaline ning mõlemad osapooled on väga rahul.

Omavalitsuste jaoks on oluline ka edaspidi „Imelised aastad“ koolitusi korraldada igal aastal. Vähemalt kahe koolitusgrupi korraldamist aastas peab (pigem) oluliseks veidi üle poole (55%) omavalitsustest (vt. Joonis 6).

Joonis 6. Kohalike omavalitsuste soov vanemlusprogrammi koolitustega jätkata (%)

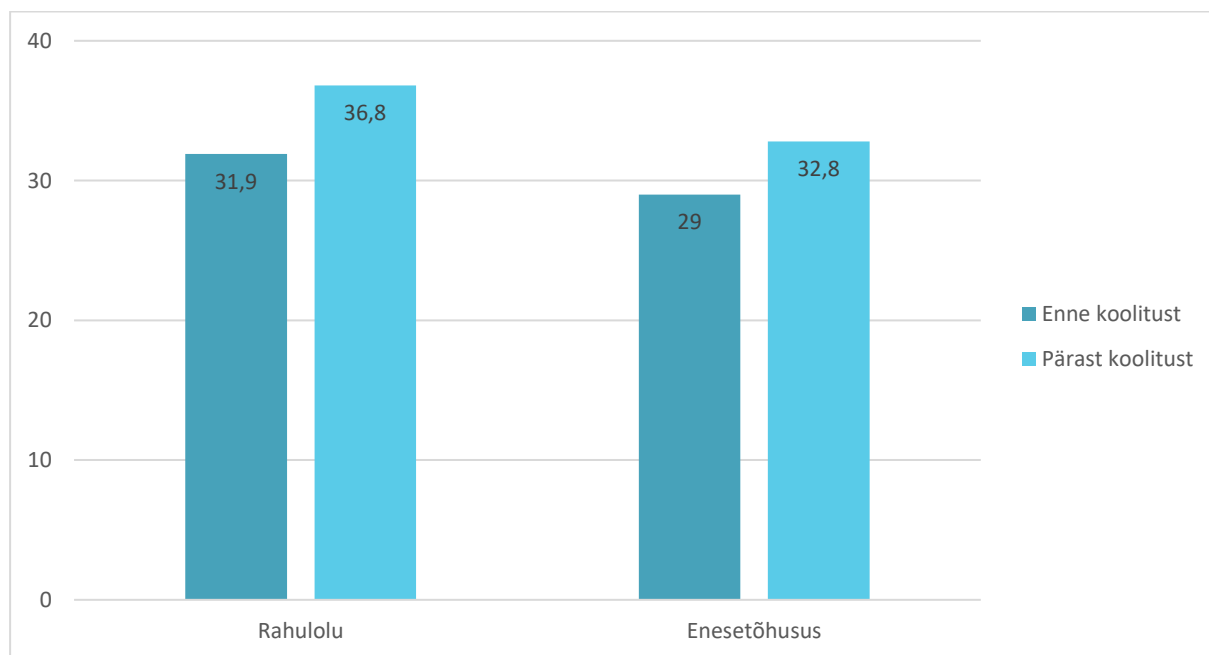
Koostöö Tervise Arengu Instituudiga oli omavalitsuste esindajate sõnul samuti pigem positiivne ning 85% hinnangul ei esinenud raskusi. 15% esines mõningaid raskuseid.

2.2 Vanemlik kompetentsus

Skooride keskmised

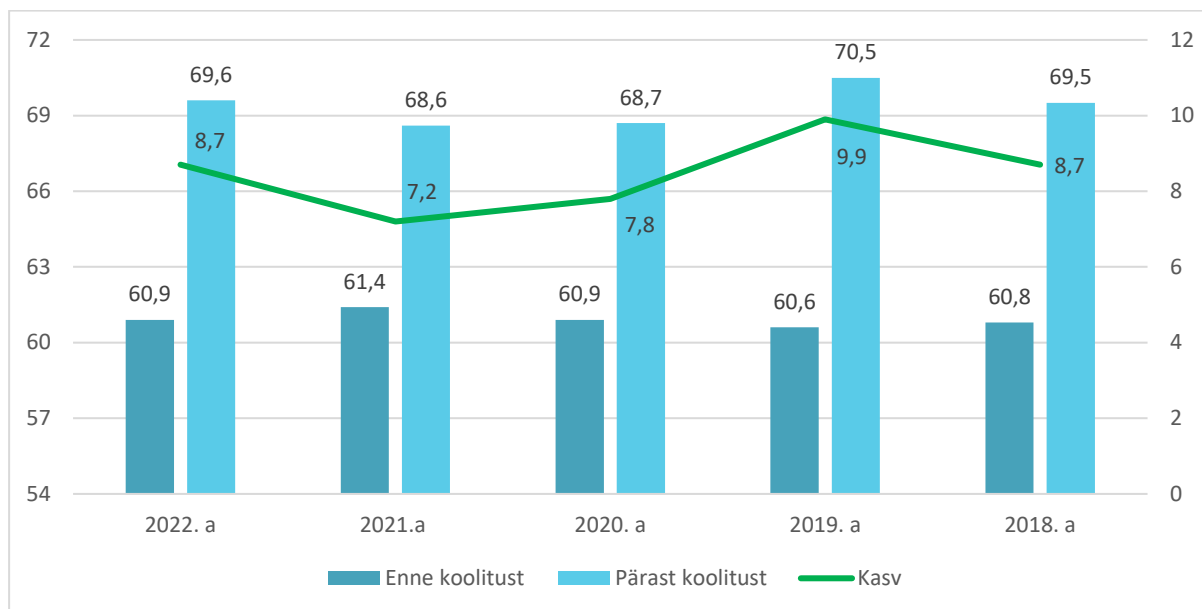
Tajutud vanemliku kompetentsuse ehk PSOC küsimustiku 16 väidet jaotuvad kahe valdkonna vahel – rahulolu ja enesetõhusus. Rahulolu skoori alla koondub 9 väidet ning tulemus väljendab lapsevanema mure, frustratsiooni ja motivatsiooni taset. Skoor saab olla vahemikus 9–54. Enesetõhususe skoori alla kuulub 7 väidet ning tulemus väljendab lapsevanema suutlikkuse ja probleemide lahendamise oskuste taset. Skoor saab olla vahemikus 7–42. Kõigi väidete põhjal arvatud vanemliku kompetentsuse koondskoor on vahemikus 16–96. Skoorid on summa väidete vastustest nõustumise skaalal 1–6. Mida kõrgem on skoor, seda suurem on lapsevanema rahulolu ja enesetõhusus.

Rahulolu on koolituse läbides kasvanud 4,9 punkti võrra ning enesetõhusus 3,8 punkti võrra (vt. Joonis 6). Kompetentsuse koondskoor oli enne koolitust 60,9 ning pärast koolitust 69,6 (kasv 8,7 punkti). Kõik muutused on statistiliselt olulised ehk koolituse lõpuks **suurenes lapsevanemate rahulolu, motivatsioon ja suutlikkus vanema rolli täitmisel**.

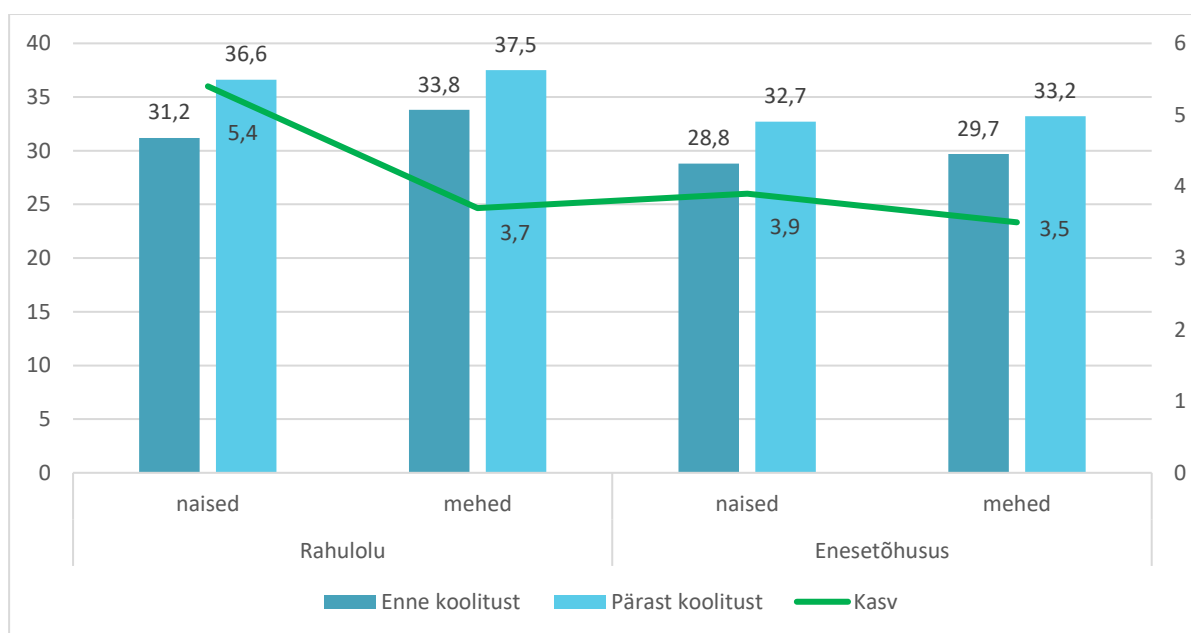
Joonis 6. Kompetentsuse alaskoorid enne ja pärast koolitust (keskmine)

2018-2022. aastatel on jäänud vanemliku kompetentsuse skoor enne koolitust vahemikku 60,6-61,4 punkti ning pärast koolitust vahemikku 68,6-70,5 punkti (vt. Joonis 7). Kasvujoon näitab joonisel vastava aasta kompetentsuse koondskoori kasvu, mis on võrreldes kahe viimase aastaga tõusnud. Kõige kõrgem kasv on seni olnud aastal 2019.

Joonis 7. Kompetentsuse koondskoor enne ja pärast ning kasv koolituste aastate kaupa (keskmise)

Erinevused soo lõikes on jäänud sarnaseks võrreldes eelnevate aastatega, kus naiste hinnangud nii rahulolule kui enesetõhususele on madalamad enne ja pärast koolitust. Küll aga toimub naiste puhul suurem tõus, kus rahulolu tõuseb naistel keskmiselt 5,4 punkti ning meestel keskmiselt 3,7 punkti ning enesetõhususe kasv keskmiselt naistel 3,9 punkti ning meestel 3,5 punkti (vt. Joonis 8). *Naiste rahulolu lapsevanema rollis oli enne koolitust oluliselt väiksem kui meestel ning koolituse jooksul toimunud muutus oli nende seas suurem.*

Joonis 8. Kompetentsuse alaskoorid enne ja pärast koolitust ning nende kasv soo lõikes

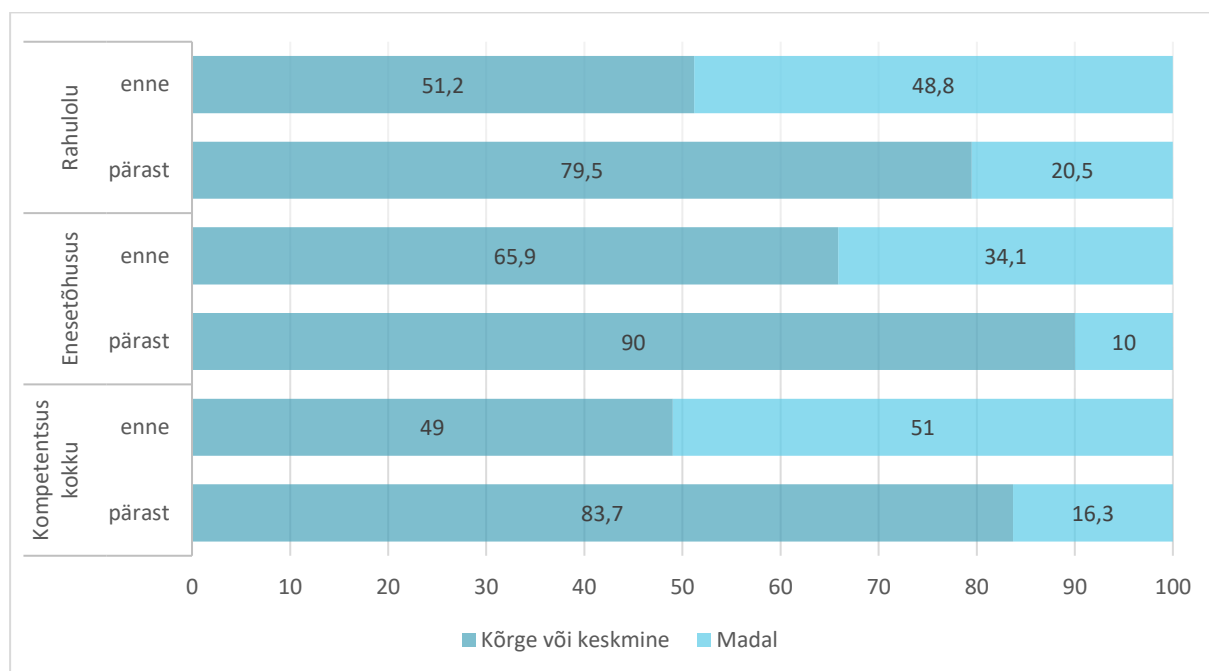
Skooride jaotus kaheks grupiks

Tulemuse paremaks tõlgendamiseks saab PSOC küsimustiku skoor jagada kaheks grupiks. Selle aluseks on võetud rahvastiku keskmised näitajad (TAI poolt 2016. a tehtud üleeestilise lapsevanemate uuringu põhjal³). Eristatud on alumised 20% rahvastikust (madal

³ Analüüsi raport: https://tai.ee/sites/default/files/2021-03/153865478482_ECBI-SDQ-PSOC_raport_2018.pdf

skoor) ning ülejäänud 80% rahvastikust (kõrge ja keskmine skoor). Rahulolu osas saadi tulemuseks, et alumise 20% puhul on skoor vahemikus 9-31 ning ülejäänud 80% puhul vahemikus 32-54. Enesetõhususe korral on need vahemikud 7-27 ja 28-42 ning kompetentsuse koondskoori puhul 16-60 ja 61-96.

Kui enne koolitust kuulusid madalama kompetentsuse tasemega gruppi pisut üle poole lapsevanematest, siis pärast koolitust ligi kuuendik, mida on 35 protsendipunkti võrra vähem. Muutus on statistiliselt oluline nii kompetentsuse koondskoori kui ka rahulolu ja enesetõhususe alaskooride puhul. Sarnaselt eelnevale aastale on lapsevanemate enesetõhususe tase enne koolitust kõrgem kui rahulolu (vt. Joonis 9).

Joonis 9. Kompetentsuse skooride jaotus gruppideks enne ja pärast koolitust (%)

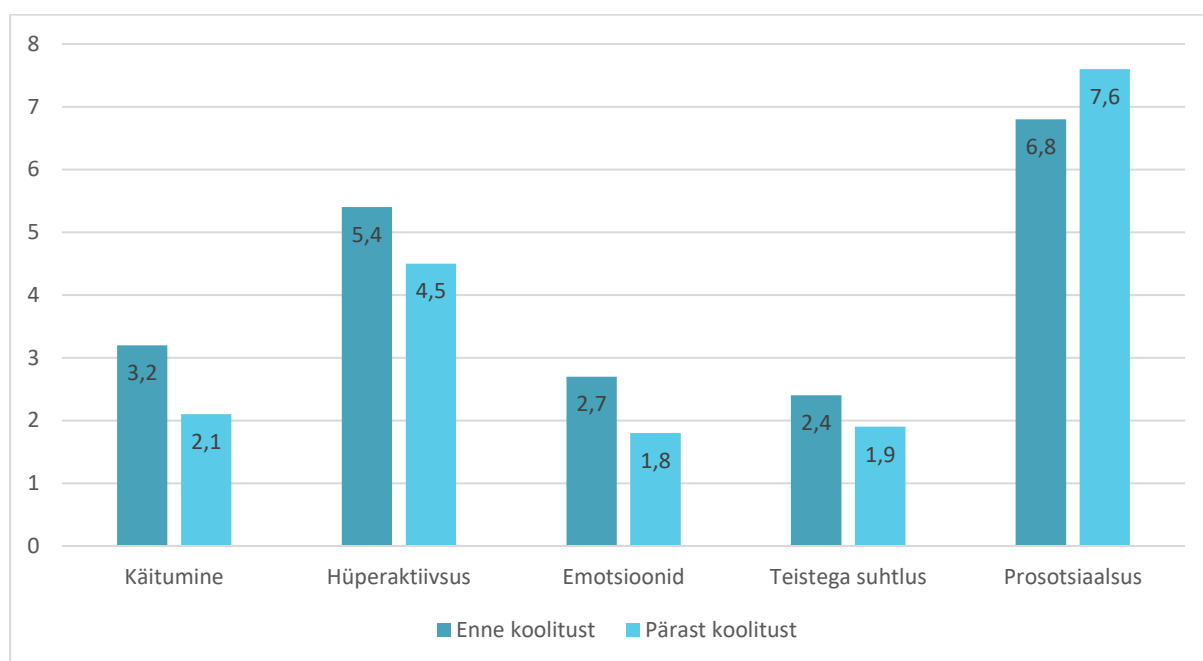
2.3 Laste käitumise tugevused ja raskused

Skooride keskmised

Lapse tugevuste ja raskuste küsimustiku 25 väidet jaotuvad viie alavaldkonna vahel: 1) käitumisraskused, 2) hüperaktiivsus ehk tähelepanu-keskendumise raskused, 3) emotsionaalsed raskused, 4) teiste lastega suhtlemise raskused, 5) prosotsiaalsus. Iga skoori alla koondub viis väidet ning tulemus saab olla vahemikus 0–10. Raskuste koondskoor, mis on nelja esimese skoori tulemuste summa, on vahemikus 0–40. Mida suuremad on raskustega seotud skoorid, seda rohkem esineb lapsel käitumise ja emotsioonidega probleeme, ning mida suurem on prosotsiaalsuse skoor, seda abivalim ja koostööaltim laps on. Sekkumise tulemusel soovitakse näha raskustega seotud skooride kahanemist ning prosotsiaalsuse skoori kasvamist.

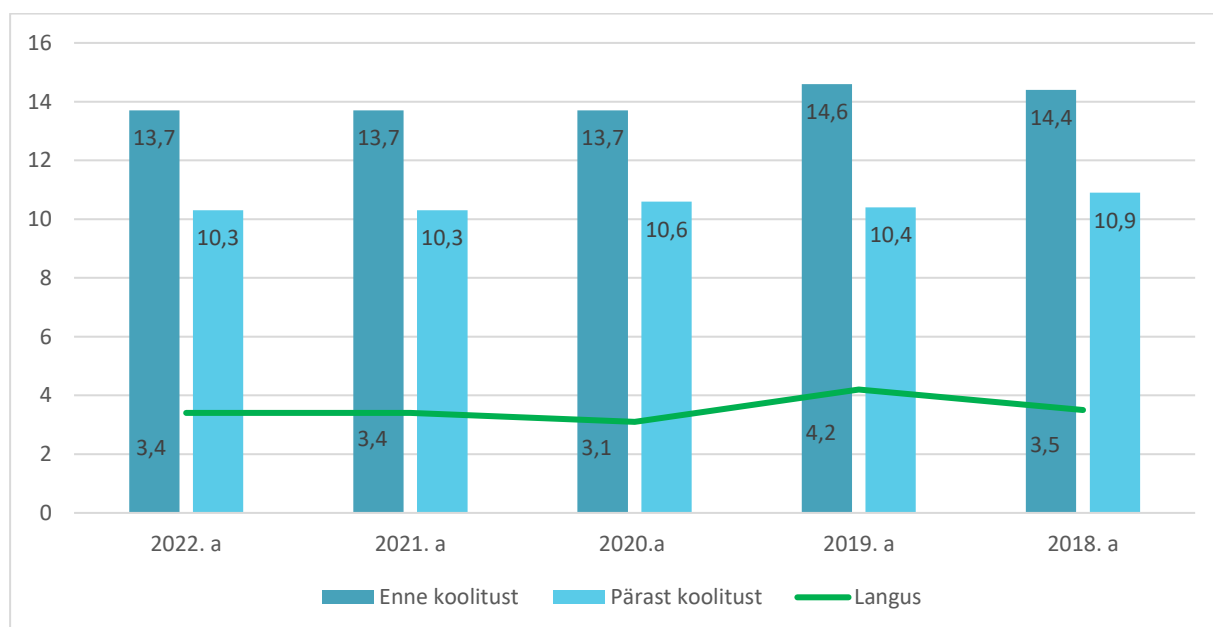
Joonisel 10 on näidatud skoorid enne ja pärast koolitust viie alavaldkonna lõikes. Kõigi alavaldkondade puhul toimunud muutused on statistiliselt olulised ehk koolituse lõpuks vähenesid laste käitumise erinevate aspektidega seotud raskused ja suurenes prosotsiaalsus. Käitumisega seotud raskused vähenesid 1,1 punkti võrra, hüperaktiivsuse ja emotsioonide puhul oli muutus 0,9 punkti, teistega suhtluse puhul 0,8 punkti ning prosotsiaalsus kasvas 0,8 punkti. Võrreldes eelmise aastaga, on kõik skoorid väljaarvatud

hüperaktiivsus paremad. Hüperaktiivsus vähenes eelmisel aastal 1,08 punkti võrra, mis on 0,18 punkti võrra rohkem, kui sel aastal.

Joonis 10. Tugevuste ja raskuste skoorid enne ja pärast koolitust (keskmine)

Raskuste koondskoor oli enne koolitust 13,7 ning pärast koolitust 10,3 (vähenes 3,4 punkti võrra). See on sama suur langus nagu 2021. aastal (vt. Joonis 11). Seni kõige suurem lagus on toimunud 2019. aastal, mil see oli 4,2 punkti.

Joonis 11. Raskuste skoor enne ja pärast koolitust ning langus aastate kaupa (keskmine)

41% vanematest täitis tugevuste-raskuste küsimustiku tüdruku kohta ning 59% poisi kohta (vt. Tabel 5). Toimunud muutus oli nii poistel kui tüdrukutel üsna sama, poistel pisut kõrgem,

küll aga on tüdrukute skoor pärast koolitust 0,9 punkti võrra madalam kui poistel. Sama tendents on ka koolituse alguses, kus poiste skoor on 1,1 punkti võrra kõrgem.

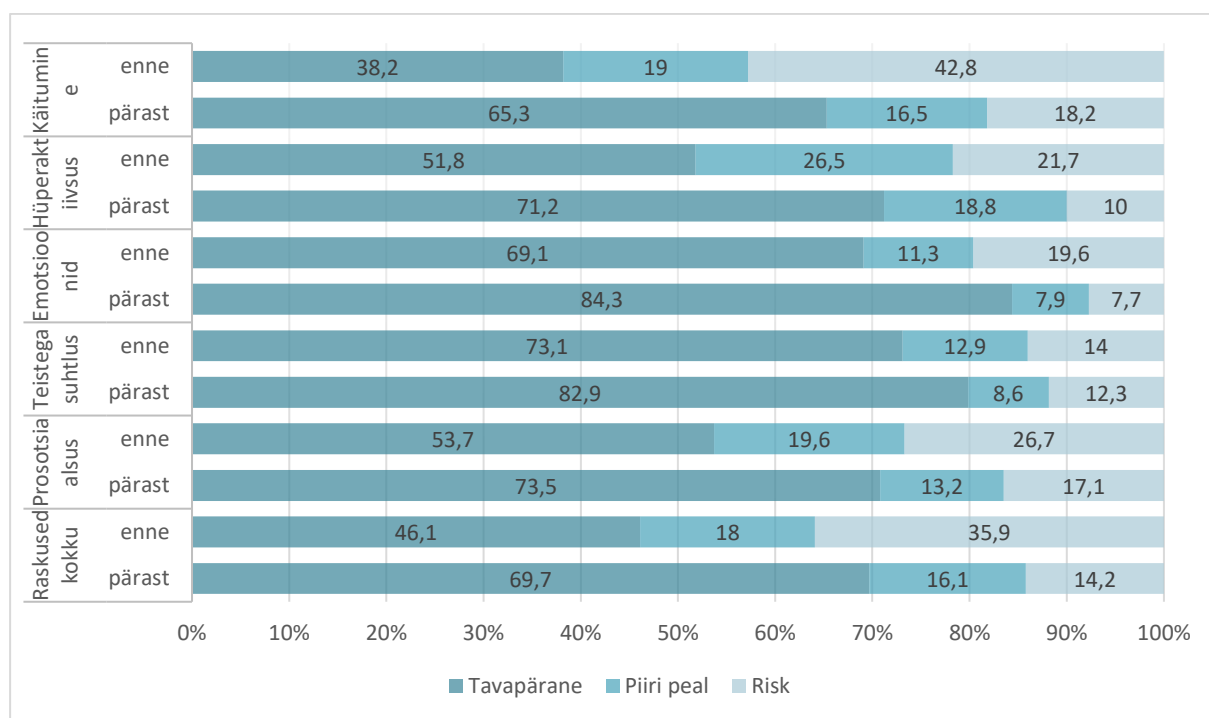
Tabel 5. Laste raskuste skoor enne ja pärast koolitust soo järgi (keskmine)

Näitaja	Enne koolitust	Pärast koolitust	Muutus
Tüdruk (n=197)	13,1	9,8	-3,3
Poiss (n=282)	14,2	10,7	-3,5

Skooride jaotus kolme gruppi

Skooride paremaks tõlgendamiseks on SDQ küsimustiku tulemused jagatud kolme gruppi. Selle aluseks on võetud rahvastiku keskmised näitajad (TAI tehtud üle-eestilise uuringu põhjal). Lapse tugevuste ja raskustega seotud küsimustiku skooride äralõikepunktid määratakse teooria alusel, mille järgi ülemised 10% rahvastikust (antud juhul 2–8-aastastest lastest) kuuluvad suurema riskiga gruppi, järgmised 10% piiripealsesse gruppi ning alumised 80% tavapärase ehk eakohase käitumisega gruppi. SDQ küsimustiku väljatöötaja (R. Goodmani) sõnul sobib see rahvusvaheliselt kasutatav põhimõte ka SDQ puhul. Raskuste tavapärase koondskoor on vahemikus 0–12, piiripealne vahemikus 13–15 ning kõrgem riskitase vahemikus 16–40.

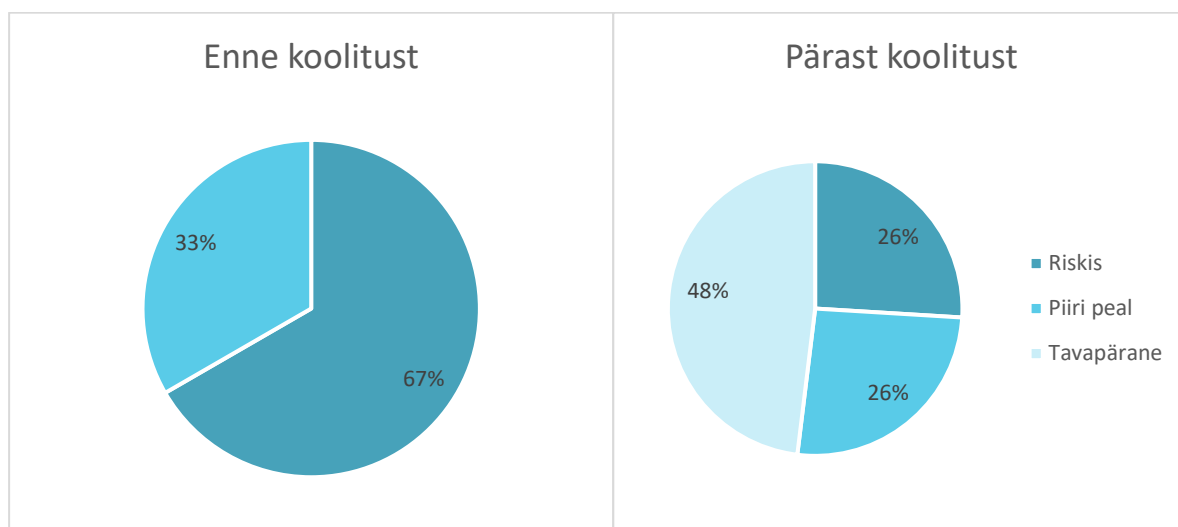
Kõige enam oli lastel enne koolitust probleeme käitumisega (jonn, viha jmt) ning 43% kuulus suurema riskiga gruppi. Prosotsiaalsuse puhul kuulus suurema riskiga laste hulka neljandik. Järgnesid sarnaselt eelnevatele aastatele tähelepanu ja keskendumisega seotud raskused (hüperaktiivsus), kus suurema riskiga lapsi oli viiendik. Emotsioonide ja teistega suhtluse puhul kuulus riskiga laste hulka veidi vähem kui viiendik (vt. Joonis 12).

Joonis 12. Tugevuste ja raskuste skooride jaotus gruppideks enne ja pärast koolitust (%)

Koolituse lõpuks olid kõigis valdkondades toimunud statistiliselt olulised muutused ehk suurenes nende laste osakaal, kes kuulusid tavapärase eakohase käitumisega gruppi. Raskuste skoori koondhinnet vaadates suurenes eakohase käitumisega laste osakaal ligi neljandiku võrra (23,6%). Riskis olevate laste osakaal vähenes viiendiku võrra (21,7%).

Joonisel 13 on näha, et ligi pooled lastest, kes kuulusid enne koolitust suuremate raskustega gruppi (piiri peal või riskis), olid pärast koolitust tavapärase käitumisega grupis.

Joonis 13. Raskuste skoori jaotus enne ja pärast koolitust laste puhul, kes olid enne koolitust piiri peal või riskis (%)

